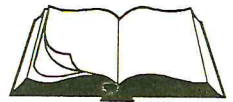

מִי יֵבֶר מִי יֵבֶר

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

גליון 296

שאלות המצוות

אלול תשע"ו

התלכות נפרצו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהמ"נ צא"י "דבריו שיר" ב"ב

נזכר באמצע מעריב שלא התפלל מנחה

שאלה: התפלל ברכות ק"ש עם הציבור אחרי פלג המנחה, ולפני שמו"ע נזכר שעדיין לא התפלל מנחה, מה עליו לעשות?
תשובה: יתפלל שמו"ע לשם מנחה (הגם שכבר אמר ברכות ק"ש של ערבית), ואח"כ יתפלל שמו"ע של מעריב (הגר"ח קניבסקי שליט"א). (ועי' משנ"ב סי' ק"ח ס"ק כ"א שאם התפלל שמו"ע של מעריב הסתפק אם זה תרתי דסתרי למנחה, עיי' שם, וכל זה לענין תפילת שמו"ע של מעריב, אבל ברכות ק"ש עדיין לא סותר).

"ברוך... שומע תפילה בעת צרה"

שאלה: ביום תענית אמר: "עננו" בברכת "שמע קולנו", וסיים "כי אתה שומע... ברוך אתה.... שומע תפילה בעת צרה", האם יצא בזה?

תשובה: מסתבר שבדיעבד לא יצא, ונחשב ששינה ממטבע שקבעו חכמים (הגר"ח קניבסקי שליט"א), וכוונתו שמילת "שומע תפילה" הינו שכל הזמן ה' שומע תפילותינו, ועכשיו צמצם שרק בעת צרה שומע, הלכך לא יצא.

מנחה באולם הברית

שאלה: באולם שמחות עשו ברית מילה, והתפללו שם מנחה, האם אומרים שם תחנון (שהרי לאחר הברית הסנדק ובעל הברית לא פוטרים מתחנון)?

תשובה: כיון שזה מקום שעשו את הברית, ועדיין נמצאים שם, והגיעו לשם מחמת הברית, אין לומר תחנון (הגר"ש אלישיב זצ"ל, ועי' משנ"ב סי' קל"א ס"ק כ"ה). וכן בביהמ"ד ילדרמן' אם היתה ברית בבוקר, אז אומרים תחנון אח"כ במנחה, אבל אם היתה ברית בביהמ"ד לפני מנחה, לא אומרים תחנון במנחה (ועי' קונטרס "אפריון לשלמה" פרק ג' ס"ק י"ד).

מהלכות קריאת התורה

שאלה: אם נמצא ספר פסול באמצע הקריאה בספר תורה ויש ספר תורה אחר, האם להוציא אחר, והאם חוזרים ומברכים?

תשובה: לפי מסקנת המשנ"ב (סי' קמ"ג ס"ק כ"ג) הדינים כדלהלן:
א. אם כבר קרא העולה ג' פסוקים ואפשר להפסיק כאן, יפסיק ויברך מיד לאחריו, ויוציאו ספר תורה אחר כשר, ומשלים הקריאה ומנין העולים בספר תורה שני וממשיך ממקום שפסק הראשון (רמ"א סעיף ד' ומשנ"ב סי' כ"ג).

ב. אם קרא רק ב' פסוקים בספר הפסול או שעומד שני פסוקים סמוך לפרשה, אי אפשר להפסיק שם ולברך מיד ברכה אחרונה, לכן יוציאו מיד ספר תורה כשר, וגומר קריאתו בספר השני ומברך לאחריו (משנ"ב סי' כ"ג).

ג. ואפילו אם מצאו טעות לאחר שקרא שבעה, וכבר בירך באחרונה, אך עדיין לא קרא את כל הסדרה, צריך להוציא אחר, ויקראו בספר שני בברכה ויוסיפו עליה כשאר שבתות (משנ"ב שם).

ד. אם מצא טעות אחר שכבר קרא את כל הסדרה קודם שאמרו קדיש, לא יוציא ספר תורה אחר בשביל המפטיר, וסמכין בדיעבד על אותו שקרא אחרון, שעולה גם בשביל מפטיר, ויקראו מיד הפטרה בלי קריאת המפטיר, וזה שעלה אחרון יברך על ההפטרה, והקדיש יאמר לאחר ברכות אחרונות של ההפטרה.

ה. ואם לא נודעה הטעות עד לאחר שאמרו קדיש, ויקראו למפטיר בספר תורה זה שלוש פסוקים בלא ברכה, ולא יאמר קדיש עוד פעם לאחר ההפטרה (משנ"ב סי' כ"ג).

ו. אם האחרון עדיין לא ירד, טוב שהוא יהיה הקורא למפטיר בלא ברכה, מלקרוא לאיש אחר ("שערי אפרים" שער ו' סעיף ס"ד).

ז. וכל זה לענין מפטיר של שבת, אבל במפטיר של יו"ט או של ארבע פרשיות שקריאתה בספר שני הוא מחובת היום, ונמצא בו טעות, יש להוציא ספר אחר ולקרוא בו כאילו היה סדרה של שבת (משנ"ב סי' כ"ג).

ח. כשמוציא ספר תורה שני, אם אפשר לקרוא שבעה קרואים במקום שפסקו עד סוף הסדרה ודאי ראוי ונכון לעשות כן (משנ"ב סי' ט"ז).

ח. ואם זה בשני וחמישי או בשבת במנחה, אם עדיין לא קרא עשרה פסוקים, חייבים להוציא אחר, וכנ"ל, אבל אם כבר קרא עשרה פסוקים והיו ג' עולים, יברך מיד ברכה אחרונה אם אפשר לעמוד שם ולא ימשיך לקרוא (עי' שו"ע סי' קל"ז סעיף ג' ומשנ"ב סי' ק"ו).

עמידה בחזרת הש"ץ או בקריאת התורה

שאלה: אדם זקן שיכול לעמוד או בחזרת הש"ץ או בשעת קריאת התורה, איזה עדיף?

תשובה: איתא ברמ"א (סי' קכ"ד ב') יש אומרים שכל העם יעמדו כשהחזן הש"ץ על התפילה, ומפרש המשנ"ב (סי' כ') כיון דשומע כעונה, הרי"ז כאילו מתפללים בעצמם, עיי' שם, והיינו שזה 'חיוב' לעמוד (ועי' "שולחן שלמה" שם סעיף ב', שאסור להישען על הסטנדר). אולם לענין עמידה בשעת קריאת התורה כתב בשו"ע (סי' קמ"ו ד') שאין צריך לעמוד, וכתב שם ברמ"א: "יש מחמירין ועומדין", וכתב המשנ"ב (סי' ק"ט) בשם הפר"ח והגר"א שהעיקר כסברא ראשונה שאין צריך לעמוד רק שראוי לחדר ולעמוד עיי' שם. ולפ"ז כיון שבוזה הוא רק חומרא בעלמא לכן אדם זקן שיכול לעמוד רק באחד מהם, עדיף שיעמוד רק בחזרת הש"ץ.

(מעשה בהג"ר משה שמואל שפירא זצ"ל בסוף ימיו שהיה חלש, וישב בשניהם, עיי' שם. ועשה התרת נדרים רק על ישיבה בשעת קריאת התורה שזהו רק חומרא, ויש בזה משום נדר, וצריך להתירו משא"כ בשעת חזרת הש"ץ אין זה בגדר נדר אלא מעיקר הדין).

ברכת "ברוך שפטרני"

שאלה: מתי מברכים ברכת "ברוך שפטרני" כשילד נעשה בר מצוה?

תשובה:

א. נוהגים לברך בשעה שנודע לרבים שהוא בר מצוה, כגון שהיה שליח ציבור או קורא בתורה (משנ"ב סי' ק"ו), ויש סוברים שאם הוא מזמן לסעודת בר מצוה, גם בזה אפשר לברך, כיון שלדידן אין קטן מזמן (עי' שו"ת "בצל החכמה" ח"ה סי' קל"ה וקל"ג, ובשו"ת "דברי מלכאל" ח"א סי' ב').

ב. כשילד בר מצוה עולה למפטיר אין לברך אז "ברוך שפטרני" מכיון שאנו נוהגים שגם קטן עולה למפטיר, אי"כ אין זה מעשה שמראש שהוא גדול.

ג. מי שזיכהו ה' בבנים תאומים יברך ברכה זו כל אחד בנפרד לאחר שעולה כל אחד מהם לתורה ("הליכות שלמה" פ' כ"ג אות מ"א בשם הגר"ש אויערבך זצ"ל).

ד. נוהגים לברך בלי שם ומלכות משום שלא הוזכרה ברכה זו בגמרא (רמ"א סי' רכ"ה ב', משנ"ב שם, "ארחות רבינו" ח"ג עמ' רכ"ד), ויש סוברים לברך בשם ומלכות כיון שהוזכרה הברכה במדרש (משנ"ב שם, וכן נהג המהרי"ל).

בירך "שהחיינו" ונמצא מקח טעות

שאלה: קנה חליפה ובירך עליה ברכת "מלביש ערומים" וברכת "שהחיינו", לאחר כמה ימים גילה שיש שם מקח טעות במספר ובעל החנות החליף ונתן לו חליפה חדשה, האם צריך לברך שוב "שהחיינו" על החליפה חדשה, או שמא כיון שזה במקום החליפה ראשונה כבר נפטר מהברכה?

תשובה: מסתבר שמכיון שזו חליפה אחרת לגמרי (ועדיין לא היתה ברשותו כלל) יברך עכשיו ברכת "שהחיינו" פעם שניה על חליפה זו (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

ברכת הבנים בליל שבת

שאלה: האם אפשר לברך את הילדים בליל שבת בין קידוש לברכת "המוציא"?

תשובה: כתב הרמ"א (סי' רע"ג ג') וצריך לאכול במקום קידוש לאלתר, וכתב המשנ"ב: "ולא יפסיק אפילו זמן קצר, עכ"ל. ויש מפרשים שהוא שיעור הילוך כ"ב אמות ("סידור יעבץ" עמ' קי"ג), ודקות מועטות מותר לשהות בין הקידוש לסעודה (ספר "יוזאת הברכה" פרק ד' בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל), ועכ"פ שלא יהא שיעור של היסח הדעת ("חוט שני" ח"ד פרק פ"ה ס"ק ט').

ולפ"ז בודאי לכתחילה לא לעשות שום הפסק שלא לצורך בין הקידוש

בית הוראה ע"י ביהמ"נ "דבריו שיר", רח' זכריה 4, בני ברק. פתוח בימות השבוע (א-ה):

אחה"צ, בין השעות 13:45 - 14:15. טל': 03-6194741

לסעודה, ועדיף לברך לפני הקידוש, וכמו שנוהגים רוב הציבור או לאחר שברך "המוציא".

אורח שאינו שומר תורה ומצוות

◀ **שאלה:** לפעמים מתארחים אורחים שאינם שומרים תורה ומצוות, ולא מברכים כלל, האם מותר לתת להם לאכול, או שנחשב מכשילם לאכול בלי לברך?

תשובה: כיון שאם נמנע מלתת להם לאכול נמנע חסד ודרכי חיים ושלוש מעצמינו ומהם, והם רק עמי הארץ וחייבים אנחנו להחיותם ולהיטיב עמם, וכ"ש שלא להרבות שנאה ותחרות בינו ובינם, ואם לא ניתן להם יעברו על "לא תשנא" ועל עוד כמה לאוין, לכן יש להקל במקום ספק ("חזון איש" שביעית סי' י"ב ס"ק ט').

וכעין זה כתב הגר"ש **אויערבך** זצ"ל, שמתיר להאכיל חילוני כדי להפרישו משנאת ישראל, וכן להפרישו ע"י ממאכלות אסורות במקום אחר ("מנחת שלמה" ח"א סי' ל"ה, ס"ק א').

תוספת אות בכתבת השם

◀ **שאלה:** בטעות כתב בספר תורה 'אלוקים' בכתב מלא עם האות ו', האם מותר למחוק אותה או שמא זה כבר נעשה חלק מקדושת השם?

תשובה: כיון שבכל התורה כולה השם 'אלוקים' נכתב ללא האות ו', נמצא שאין זה חלק מהשם כלל, ומותר למחוקו.

מחיקת שם הוי"ו

◀ **שאלה:** ילד בן חמש לקח 'לורד' וכתב שם הוי"ו (בן ד' אותיות) על קירות הבית והארונות במטבח, האם מותר למחוקו?

תשובה: אע"פ שהוא קטן, כיון שידע מה שכתב, והתכוון לכתוב כך, אסור למחוקו. וכמו כן לכתחילה אין להניח פחי אשפה ליד מקום זה, והעצה היחידה שיכסוהו עם נייר שדבוק מעליו, ולאחר זמן שאולי ידהה מעצמו ניתן להוריד את הנייר.

תפיסה על כפל

◀ **שאלה:** ראובן לווה אלף שקל משמעון, לאחר חודשיים בא שמעון (המלווה) והודה לו שגנב ממנו חמש מאות שקלים מהארנק שלו, ולכן ראובן צריך להחזיר רק חמש מאות שקלים, האם זה נכון?

תשובה: איתא בשו"ע (ח"מ סי' א' סעיף ה') שבזה"ז אין גובים קנסות אבל תפיסה מועילה (ועי' נת"מ שם שאפילו על כפל ותשלום ד' וה'). ולפי"ז ראובן יכול לומר לשמעון כיון שגנבת ממני, אתה חייב לי תשלומי כפל, ומהני תפיסה, ואני תופס את כל אלף השקלים, חמש מאות משום קרן, וחמש מאות משום כפל. ועי"ז ש"ך (סי' ט"ז) שאפילו הודה לו על הגניבה, לא נחשב מודה בקנס שפוטרו, כיון שאין כיום ביי"ד ואין זה נחשב הודאה (ועי' "קצות החושן" שם סי' ק"ו, ועי' "מנחת חינוך" מצי"ב סי' ק"ב, אם שייך לתפוס כפל לפני הקרן).

ילד בן שנה קשקש על בגדו

◀ **שאלה:** מטפלת נתנה 'לורד' סגור לילד קטן בן שנה לשחק בו, והוא פתחו וקשקש על כל בגדיו (וזה לא יורד בכביסה), האם חייבת לשלם?

תשובה: כיון שקיבלה ילדים לשמור, הר"ז כמו שומר שכר שחייב לשומרם, ואח"כ על הילדים עצמם לא שייך חיוב שמירה אבל על הבגדים והחפצים יש חיוב שמירה, ולכן חייבת לשלם (ויש לדון האם חייבת לשלם גם משום ממונו שהזיק וכאילו אשו הזיק או שמא הוי כמו מסר אש לקטן שפטור כמבואר בבא קמא י"ג, ע"י ספר "פתחי חושן", פקדון פרק א' סי' ק"י). כמובן צריכים לדון כל דבר לפי הענין, וכגון אם ילד אחד בגן קרע בגד של ילד אחר, בודאי על זה לא קיבלה הגגנת אחריות.

נתן צ'ק ונאבד

◀ **שאלה:** נתן צ'ק של חמשת אלפים שקלים לראובן, ראובן העבירו לשמעון וכו', ומקבל טלפון מלוי שנאבד הצ'ק נא לכתוב צ'ק אחר, האם חייב לתת לו צ'ק חדש?

תשובה:

א. אם לא מאמינו שנאבד לו הצ'ק בודאי לא חייב לתת לו כלום.

ב. אפילו אם מאמין לו שקיבל הצ'ק ונאבד לו, הרי יכול להיות שמישהו ימצא את הצ'ק ויגבה אותו (ולבטל צ'ק הוא פלילי ואפשר לתבוע ממנו), עד שבע שנים עדיין יש ספק אולי יבוא, ולכן לכל היותר יחזור אליו לאחר שבע שנים ואז יתן לו את הכסף, או אם הוא רוצה שיפקיד את הכסף אצל אדם שלישי לשבע שנים, ועד אז יתברר מה יהיה (ועד אז אליהו הנביא כבר יגלה לנו איפה הצ'ק).

קנה רכב מכונס נכסים

◀ **שאלה:** האם אפשר לקנות רכב אצל כונס נכסים (שהמחיר הוא זול יותר), או יש בו משום גזל?

תשובה:

א. אם בעל הרכב היה חייב כסף (כגון עבור תשלום משכנתא או תשלום על עסקים או סחורה) ולא שילם וגבוהו כדון, בודאי מותר לקנות מהם.

ב. גם אם בעל הרכב לא חייב כסף מעיקר הדין, כגון שהתחייב כסף

משום רבית (שע"פ דין תורה לא חייב לשלם) או קנסות או מסי מדינה, אפילו נימא שאין כאן חיוב, מ"מ בפועל לא יכול להתנגד בזה, והוי בגדר זוטו של ים ומותר לקנות.

ג. אולם באופן שיודע שהבעלים עצמם רוצים לשלם אותו מחיר עבור הרכב אזי זכותו קודם.

גן בדירה שכורה

◀ **שאלה:** השכיר דירה, וכתוב בחוזה ש"אין להשתמש בדירה אלא למגורים בלבד" האם אפשר לעשות שם גן ילדים?

תשובה: מכיון שכתוב "מגורים בלבד", הכוונה לא להכניס לשם עוד עסק ובפרט גן, שזה מוסיף הרבה דיוורים, ונכנסים ויוצאים ויכולים לגרום נזק לדירה (אולם אם רוצים למכור אדמה פריטים, שאנשים באים לדלת לבקש, כגון מטרנה וכד', בודאי מותר).

נתקע בחברו ושבר את משקפיו

◀ **שאלה:** שני בחורים הלכו בחדר מדרגות זה מול זה והתנגשו אחד בשני ונשברו משקפים יקרים מאוד של אחד מהם, האם השני חייב לשלם לניזק משום "אדם מועד לעולם בין באונס ובין ברצון" (ב"ק כ"ו)?

תשובה: כיון שיש רשות לשניהם ללכת שם והלכו כרגיל, לא חייב לשלם, וכמבואר במשנה (שם ל"ב). שזה בא בכדו וזה בחביתו ונשברו זה בזה בלי כוונה פטור (עי' תוספות שם ד"ה שנים). אולם אם המזיק רץ והשני הלך כדרכו אזי המזיק חייב לשלם, וכמבואר במשנה (שם ל"ג). ובשו"ע ח"מ סי' ע"ח סעיף ח'.

שרט רכב או שבר חלון

◀ **שאלה:** עשה שריטה הניכרת על רכב חברו, כמה צריך לשלם עבור זה?

תשובה: כתב ה"חזון איש" (ב"ק סי' ו' ב"ק ג'), אם שבר חלון הבית אם זה עומד לתיקון צריך לשלם דמי התיקון, אבל אם אין זה עומד לתיקון, א"כ שמין כמה שווה הבית עם החלון וכמה בלי החלון, וממילא אין צריך לשלם כלל כי הערך של הבית לא יורד מחמת החלון השבור, וכעין הסוגיא ריש פרק הכונס (נ"ח), שמין על גבי שדה אחר, כמה היתה שווה וכמה היא.

ולפי"ז בשריטה ע"ג רכב, אם זה דבר שעומד לתקן צריך לשלם, כן אבל אם הוא אינו עומד לתקן, כיון שאין הרכב יורד בערכו, אין צריך לשלם על זה.

(ועי' בספר "כל כתבי החפץ חיים", שפעם אחד שבר חלון, והורה ה"חפץ חיים" כיון שהתשלום הוא ע"י כמה הבית היה שווה וכמה שווה כעת, ולא ירד ערכו, אין צריך לשלם כלום).

דרך על נעל ונשברו משקפיים

◀ **שאלה:** על שפת היס, במלתחה בה מניחים את הבגדים והנעליים, דרך על נעל אחת ושבר את המשקפיים שהונחו בתוכה לשמירה, האם צריך לשלם עליהם (השאייר פתק בתוך הנעל עם שמו ומס' הטלפון שלו)?

תשובה: מבואר בגמרא (ב"ק כ"ז:) שאם שבר חבית ברחוב בשעת הלכתו אין דרכו של אדם להתבונן בדרכים ופטור, ע"י שם. ומפרש תוספות (שם) שזה כאונס גמור וגם אדם פטור בזה, אמנם מבואר בשו"ע (ח"מ סי' ת"י"ב סעיף ב'), שאם יש רשות לאדם להניח שם חפץ היה עליו לדעת שמונח שם, והיה צריך להיזהר בזה וחייב לשלם, ע"י שם.

ולפי"ז בנד"ד, עצם הדבר שהמקום מיועד לנעליים ולחפצים שונים, היה עליו להיזהר לא לדרוך עליהם, ובפרט שנהוג לפעמים לתת דברים בתוך הנעליים לשמירה, ומסתבר שחייב לשלם.

להתפלל במקום אבותיו

◀ **שאלה:** מצאנו לגבי יעקב אבינו שטרח לחזור ולהתפלל במקום שהתפללו אבותיו, (כמבואר בפרשת ויצא, דת"ב: ויפגע במקום", וכמבואר בגמרא, חולין צ"א, ומובא ברש"י שם על התורה), האם יש ענין לטרוח ולהתפלל באותו ביה"כ" שבו מתפלל או התפללו אבותיו? **תשובה:** נכון, באמת יש ענין בזה, ובתנאי שיכול להתפלל שם כמו במקום אחר (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

הלכתא למשיחא – נעליים בהר הבית

◀ **שאלה:** תנן במשנה (סוף מסכת ברכות) שאסור לעלות להר הבית עם נעליים, ע"י שם. הרי בב"א משיח יבוא ויהיו מיליוני יהודים שיעלו לשם, האם יש "לשכת נעליים" שכולם ישאירו שם את נעליהם?

תשובה: מובא בירושלמי (פסחים פ"ז הי"ד) שהיו משאירים את הנעליים תחת האגף של הר הבית, כי המקום הזה לא נתקדש בקדושת הר הבית.

◀ **שאלה:** האם האיסור לעלות הוא רק בנעלי עור או בכל סוגי הנעליים?

תשובה: רק נעלי עור נחשבים לסנדל לענין זה, כמו ביום הכיפורים וכמבואר בגמרא, יבמות ק"ד, וכ"כ במנ"ח מצוה רנ"ד, ולפי"ז יכולים ללבוש נעלי גומי או נעלי בד, ואז אפשר לעלות בזה להר הבית.